

λάχιστον δὲν τρέφω ἀγανάκτησιν πρὸς τοὺς κατηγόρους καὶ πρὸς ὅσους μὲ κατεψήφισαν. Βεβαίως δὲν με κατεψήφισαν καὶ κατηγόρησαν διὰ τοιαῦτον τίνα σκοπόν, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεσιν νά με βλάψουν. Διὰ τοῦτο εἰναι ἀξιόμεμπτοι. Ἐν τούτοις ἀπευθύνω πρὸς αὐτοὺς τὴν ἐπομένην παράκλησιν: Τιμωρήσατε, ὁ σύνδρες, τοὺς υἱούς μου ὃταν μεγαλώσουν καμνούτες τὸ Ἰδιον, ὅπερ καὶ ἐγὼ ἔκαμνον πρὸς ὑμᾶς. "Οταν νομίζητε ὅτι φροντίζουν περισσότερον διὰ χρήματα ἢ δι' ἄλλο τι, πάρα διὰ τὴν ἀρετήν, ἢ ὃταν φαίνωνται ὅτι νομίζουν πῶς κάτιν εἶναι ἐνῷ δὲν εἶναι, ἐπιπλήττετε αὐτούς, ὅπως ἐγὼ ἐπέπληττον ὑμᾶς, διότι δὲν φροντίζουν δι' ἐκεῖνα τὰ ὅποια πρέπει, καὶ φαντάζονται ὅτι κάτιν εἶναι ἐνῷ δὲν εἶναι τίποτε." Εάν πράττητε ὅλα αὐτά θὰ κάμητε δίκαιον πρᾶγμα καὶ πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸς τοὺς υἱούς μου.

'Αλλὰ καιρὸς εἰνοι πλέον νὰ ἀπέλθωμεν ἐγὼ μὲν διὰ νὰ ἀποθάνω, σεῖς δὲ διὰ νὰ ζήσητε. Ποῖος δικαῖος ἐξ ἡμῶν πηγαίνει πρὸς τὸ καλύτερον, ἀγνωστον εἰς ὅλους ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ.'

β') Ὁ Κρίτων.

'Ο διάλογος «Κρίτων» ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Σωκράτους, ὁ ὅποιος μετὰ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην δὲν ἔπιε τὸ κώνειον ἀμέσως, ὅπως συνηθίζετο, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐν τῇ φυλακῇ ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας μέχρι τῆς ἐκ Δήλου ἐπιστροφῆς τῆς Ἱερᾶς νηός, ἥτις ἦτοι ἐτοίμη πρὸς ἀπόπλουν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐγένετο ἡ δίκη κοινῇ καταδίκη. Δὲν ἐπετρέπετο υὰ λάβῃ χώραν θανάτωσις μέχρις δτου ἡ Ἱερὰ ναῦς ἐπέστρεφεν. Εἶναι καὶ ὁ διάλογος αὐτὸς ἀπολογία κατὰ τῆς κατηγορίας ὅτι τάχα ὁ Σωκράτης δὲν ἐσέβετο τοὺς νόμους τῆς πόλεως, καὶ ἀπόδειξις τῆς μεγάλης φιλοπατρίας καὶ τῆς ἀνωτέρας τούτου ἡθικῆς.

Πρὸς τὴν «Ἀπολογίαν» συνδέεται ὁ Κρίτων, ὅχι μόνον διότι ρητῶς ἐν τούτῳ (45 b 7) ἀναφέρεται ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ περιεχομένου. Εἰς τὸν γνώστην ἐκάστου πράγματος καὶ «ἐπαίσια» ἀποδίδεται καὶ ἐνταῦθα μεγάλη σπουδαιότης καὶ σημασία. Πρέπει νὰ ὑπακούῃ τις ὅχι εἰς τοὺς πολλοὺς ἀλλ' εἰς τὸν ἐναὶ καὶ «φρόνιμον» (47a). Ὡς παράδειγμα ἀναφέρεται ὁ γυμναζόμενος, ὁ ὅποιος δὲν λαμβάνει ὑπ' ὅψιν τὸν ἐπαινον ἢ τὴν μομφὴν καὶ τὴν ἀντίληψιν τοὺς τυχόντος, ἀλλὰ τοῦ Ιατροῦ καὶ τοῦ γυμναστοῦ (47 b. Πρβλ. καὶ Λάχητ. 184 d-e). Τὸ ἡθικὸν ἀξιώματα ὅτι τὸ ἀδικεῖν κατ' οὐδένα τρόπου εἶναι ἀ-

γαθὸν καὶ καλὸν (49 α), τὸν οὗτοι καὶ ἐν ταῦθι ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀπολογίαν (29 Ι) καὶ μάλιστα ἐντονώτερον, διότι ἀπαγορεύεται καὶ ὅταν ἀδικεῖται τὶς ἀκόμη νὰ ἀδικῇ (49 Ι). Αἱ περὶ ἀνταποδόσεως μετὰ θάνατον, καθὼς καὶ αἱ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἐν γένει ἀντιλήψεις παρουσιάζονται καὶ ἐνταῦθι (Κρίτων, 54 Ι-ε) ¹⁾

Ἐν περιλήψει τῷ περιεχόμενον τοῦ Διαλόγου τούτου ἔχει ως ἔξτις.

ρ 43-44. Ὁ Κρίτων λίσταν ἐνωρίς ἔρχεται εἰς τὴν φυλακὴν φέρων τὴν εἰδησιν ὅτι ἡ ιερὰ ναῦς θὰ κατέπλεε τὴν ίδιαν ἡμέραν. Ἐπομένως ὁ Σωκράτης θὰ ἐπρεπε νὰ πίῃ τὸ κώνειον τὴν ἐπιοῦσαν. «Εἰ ταύτη τοῖς Θεοῖς φίλον, ταύτη ἔστω», ἀπαντᾷ ἀταράχως ὁ Σωκράτης. Συμπεραίνει ὅμως ἀπὸ ἐν συνειρον, καθ' ὃ μάτι κεν τριτάτῳ Φθίην ἐριβωλον ίκοιον, ὅτι τὴν ἐπομένην θὰ ἔφθανεν ἡ ναῦς καὶ διὰ τὴν τρίτην ἡμέραν θὰ ἐπρεπε νὰ ἀποθάνῃ. Εἰς τὴν ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ Κρίτωνος νὰ πεισθῇ ἐπὶ τέλους νὰ φύγῃ, διότι ἄλλως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ ἔχάνετο εἰς πολύτιμος φίλος, οἱ ἀνθρωποι θὰ ἐλεγον ὅτι ἀπὸ φιλαργυρίαν δὲν ἔσπευσεν ὁ Κρίτων νὰ θυσιάσῃ τὸ ἀναγκαῖον χρηματικὸν ποσὸν καὶ νὰ τὸν σώσῃ, ἀπαντᾷ ὁ Σωκράτης ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὅψιν τί θὰ εἴπουν οἱ πολλοὶ ἀνθρωποι. Ἐκεῖνοι οἱ διοιοι εἰναι εἰς θέσιν νὰ κρίνουν καὶ τοὺς ὅποιους πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὅψιν θὰ θεωρήσουν ως καλῶς πραχθέντα αὐτά τὰ ὅποια πρόκειται νὰ γίνουν. «Οἱ πολλοί», λέγει ὁ Σωκράτης, «εἰναι ἀγίκανοι τόσον διὰ τὸ κακόν, ὅσον καὶ διὰ τὸ καλόν· οὔτε φρόνιμον, οὔτε ἀφρονατείναι εἰναι εἰς θέσιν νὰ κάμουν, ἀλλ' ἐνεργούν ὁτι καὶ ὅπως τύχῃ».

ρ. 45. Ὁ Κρίτων ἐπιμένει παρακαλῶν τὸν Σωκράτην νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὅψιν τὰ ἔξοδα καὶ τὰς συνεπείας, ἀς τυχὸν θὰ είχον νὰ δοκιμάσουν μετὰ τὴν φυγὴν αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι. Πλὴν αὐτοῦ, καὶ Σιμίας ὁ Θηβαῖος καὶ ὁ Κέβης καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἰναι ἔτοιμοι νὰ διαθέσουν χρήματα. Ἐπίσης βεβσιοί αὐτὸν ὅτι εἰναι

1. Σημ. Ἀπό τὴν ἀμφίβολον μαρτυρίαν τοῦ Ἰδομενίως, μαθητοῦ τοῦ Ἐπικούρου, «περὶ Σωκρατικῶν» ἔλαβεν ὁ Διογένης Λαέρτιος, (ΙΙ, 60 καὶ III, 36) τὴν πληροφορίαν ὅτι δχι ὁ Κρίτων, ἀλλ' ὁ Αισχίνης ἔιναι ἔκεινος ὁ ὅποιος προέτεινε εἰς τὸν Σωκράτην τὴν φυγὴν. Τὸ τοιοῦτον δύνατον νὰ ἔξαχθῇ ως συμπέρασμα καὶ ἀπὸ ὅσσα σχετικῶς ἀναφέρονται εἰς τὸν διάλογον «Φαιδρωνα» τοῦ Πλάτωνος (115 d). Ταῦτα ὅμως καὶ ἄλλα εἰναι κλονίζουν τὸ γνήσιον τοῦ διαλόγου «Κρίτωνος».

έξησφαλισμένη ή εἰς τὴν ξένηγο ἄνετος διαμονή. Τέλος συνιστά
νά μὴ κάμη τὸ θέλημα τῶν ἔχθρῶν του καὶ ὑπενθυμίζει τὰς
ὑποχρεώσεις, τὰς ὅποιας ἔχει πρὸς τὰ τέκνα του κ.λ.π. «Ἐκ-
τιμῶ τὴν προθυμίαν σου, φίλε Κρίτων», λέγει ὁ Σωκράτης,
«εἴναι ἀνάγκη ὄμως νὰ ἔξετάσω καὶ ἂν εἰναι ὄρθδυν καὶ δίκαιον
νὰ ἀναχωρήσω. Γνωρίζεις ὅτι εἰς τὰς πράξεις μου ἔχω πάντοτε
ὅδηγὸν του ὄρθδυν λόγον, καὶ συμφώνως πρὸς τὸ ἀξίωμά μου
αὐτὸ πρέπει νὰ σκεφθῶ, ἀνεξαρτήτως τοῦ τί εἰναι δυνατὸν νὰ
πράξουν οἱ πολλοί. Δὲν ἡμπορῶ νὰ ἀθετήσω δσα πρότερον
ἔλεγον, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ περιέλθω εἰς τοιαύτην κατάστασιν.

47. Ή διαλογική συζήτησις ἐπὶ τῆς βάσει τῆς ἐπαγωγικῆς με-
θόδου πάντοτε, φέρει εἰς τὰ ἐπόμενα συμπεράσματα: 1) Δὲν
πρέπει νὰ λαμβάνῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὰς ἀντιλήψεις ὀλῶν τῶν
ἴνθρωπων, ἀλλὰ μόνον τῶν δυναμένων νὰ κρίνουν καὶ νὰ ἔ-
χουν γνώμην, «τῶν φρονίμων καὶ ἐπαίόντων». Ο γυμναζό-
μενος δίδει σημασίαν εἰς τὴν γνώμην τοῦ ιατροῦ καὶ τοῦγυ-
μαστοῦ, τοῦ «ἐπιστάτου καὶ ἐπαίοντος», ὀλλως βλάπτεται
κατὰ τὸ σῶμα. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς ψυχικῆς ὑγείας καὶ ἀκ-
μῆς εἰναι σπουδαιότερον, καὶ τὴν ψυχικὴν αὐτὴν ὑγείαν ἔ-
ξαρτῶσι τὰ δίκαια 48 ἡ ἀδικα ἔργα. Τί εἰναι ὄμως δίκαιον ἡ
ἀδικον, καλὸν καὶ ἀγαθόν, ἡ τούναντίον, δὲν μανθάνομεν ἀπὸ
τοὺς πολλούς, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς «ἐπαίοντας». 2) Δὲν ἔχει σπου-
δαιότητα καὶ σημασίαν τὸ ἂν οἱ πολλοὶ ἔχουν τὴν δύναμιν
νὰ φονεύουν ἐκεῖνον δ ὅποιος δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὰς θελήσεις
των. Περισσοτέρων σπουδαιότητα καὶ ἀξίαν ἔχει τὸ εὖ ζῆν,
ἀπὸ τὸ ζῆν ἀπλῶς.

49. Γενομένων τούτων δεκτῶν, ἡ φυγὴ τοῦ Σωκράτους ἔξ-
αρτάται ἀπὸ τὸ ἂν εἰναι ὄρθδυν καὶ δίκαιον νὰ πραγματοποιηθῇ
παρὰ τὴν θέλησιν τῶν Ἀθηναίων. Ἀφοῦ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν
ἔδιδασκεν δτι δὲν πρέπει νὰ πράττῃ τις τὸ ἀδικον καὶ ἀν πρό-
κηται νὰ πάθῃ, καὶ ἀν ἀκόμη ἀδιγῆται, ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τὴν
περίστασιν αὐτὴν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτὴν,
προκειμένου μάλιστα νὰ ἀδικηθοῦν διὰ τῆς φυγῆς του ἐκεῖνοι
οἱ ὅποιοι ἐλάχιστα ἀρμόζει νὰ ἀδικηθοῦν.

50. «Φαντάσου» λέγει «ὦ Κρίτων, δτι κατὰ τὴν φυγὴν μας
παρουσιάζοντο οἱ «Νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως» καὶ μᾶς
ἡρώτων: «Τί σκέπτεσαι νὰ κάμης, Σώκρατες; Ήμᾶς θὰ κατα-
στρέψῃς καὶ ὅλην τὴν Πολιτείαν μὲ τὴν πρᾶξιν σου αὐτὴν;
Η νομίζεις δτι εἰναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ αὐτῇ ὅταν οἱ ἀπο-
φάσεις τῶν δικαστηρίων δὲν ἐκτελοῦνται; Τί θὰ ἀποκριθῶμεν
τότε, ὦ Κρίτων; Θὰ εἶπωμεν δτι μᾶς ἡδίκησεν ἡ πόλις; Άλλα

τότε θὰ ἀπαντήσουν οἱ Νόμοι; "Υπὸ τὴν προστασίαν ἡμῶν δὲ πατήρ σου ἐνυμφεύθη τὴν μητέρα σου καὶ σὺ ἐγεννήθης καὶ ἀνετράφης. Διὰ τοῦτο καὶ σὺ, ὅπως καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ πρόγονοί σου, ἀνήκεις εἰς ἡμᾶς καὶ ἔξαρτάσαι ἀπὸ ἡμᾶς, δὲν εἰναι δὲ δυνατὸν διὰ τοῦτο νὰ ἔχῃς τὰ αὐτὰ πρὸς ἡμᾶς δικαιώματα. "Οποις 51 δὲδένθὰ ἔχεις δικαιώματα νὰ ἀποδίδῃς τὰ ἵσα εἰς τοὺς γονεῖς, ή εἰς τοὺς Κυρίους σου, οὗτο πολὺ περισσότερον πρὸς ἡμᾶς, διότι «μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ὄλλων προγόνων ἀπαντῶν τιμιωτερὸν ἔστιν πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ Θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσιν, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπείκειν καὶ θωπεύειν. πατρίδα χαλεπαίνουσαν ή πατέρα, καὶ ή πείθειν, ή ποιεῖν ἢ ἀν κιλεύη, καὶ πάσχειν ἔαν τι προστάττῃ παθεῖν ἡ-φυχίαν ἀγοντα....» Ή ἀπείθεια εἰς τοὺς Νόμους εἴναι καὶ μὴ τῆρησις ὑποσχέσεως, διότι δὲ δισμένων εἰς τὴν πόλιν, σιωπηλῶς ἔχει ὑποσχεθῆ καὶ ὑποχρεωθῆ νὰ ζήσῃ συμφώνως πρὸς τοὺς Νόμους αὐτῆς καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτούς. 'Ο Σωκράτης δὲ θεωρεῖ ἑαυτὸν περισσότερον ὑποχρεωμένον, διότι οὐδέποτε ἀπεδήμησεν εἰς ξένην χώραν. 'Εάν τώρα ἡθελε προτιμήσει νὰ ζήσῃ εἰς τὴν ξένην, παρὰ νὰ ἀποθάνῃ, θὰ ἔπρεπε νὰ προτείνῃ τὴν ἔξορίαν του εἰς τὸ δικαστήριον καὶ συναινούντων τῶν Νόμων νὰ φύγῃ. Τὸ νὰ μεταβάλῃ αἴφνης γνώμην καὶ νὰ θελήσῃ νὰ φύγῃ τώρα είναι γελοῖον. "Άλλως τε διὰ τῆς φυγῆς δὲν ἔχει νὰ κερδίσῃ τίποτε, οὔτε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε διὰ τοὺς ιδιούς του, οὔτε διὰ τοὺς φίλους του. Αὐτὸς δὲ ίδιος εἰς τὴν ξένην, ὅπου μὲν εύνομοῦνται αἱ πόλεις θὰ περιφρονῆται, ὅπου δὲ δὲν εύνομοῦνται δὲν θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα του καὶ προκειμένου νὰ ἀφήσῃ αὐτὰ ἐν 'Αθήναις, θεωρεῖ ἀνευ ἀξίας τινος τὸ νὰ μένῃ ἐν τῇ ζωῇ ή ὅχι. Οἱ φίλοι του θὰ ἐφρόντιζον περισσότερον δι' αὐτὰ ἀν αὐτὸς μετέβαινεν εἰς τὸν 'Αδην, παρὰ ἀν ἔφευγεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Μετά τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ προσθέτουν εἰς τὸ τέλος οἱ Νόμοι: «"Ω Σώκρατες, ὑπάκουσε εἰς ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι σὲ ἀνεθρέψαμεν, καὶ μὴ φροντίζης διὰ τοὺς παῖδας, ή διὰ τὴν ζωὴν σου ή δι' ὅλο τι τόσον, ὅσον διὰ τὸ δίκαιον, ίνα ὅταν ἔλθῃς εἰς τὸν 'Αδην ἡμπορῆς νὰ ἀπολογηθῆς μὲ ὅλα αὐτὰ πρὸς τοὺς ἐκεῖ κυβερνῶντας....τώρα θα φύγης ἡδικημένος ὅχι ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς νόμους, ὅλα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. 'Εάν δύμως δραπετεύσῃς κατὰ τοιοῦτον αἰσχρὸν τρόπον, ἀφοῦ ἀποδώσῃς ἀδικου·ἀντὶ ἀδίκου καὶ κακοῦ ἀντὶ κακοῦ μὲ τὸ νὰ παραβῆς τὰς πρὸς ἡμᾶς συμφωνίας καὶ κακοποιήσῃς ἐκείνους τοὺς ὅποιούς ἐλάχιστα

θὰ ἔπειπε, τὸν ἑαυτὸν οὐδὲ δηλαδὴ καὶ τοὺς φίλους καὶ τὴν πατρίδα καὶ ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς θὰ σε μισῶμεν ἐφ' ὅσον ζῆς καὶ ἔκει εἰς τὸν "Ἄδην οἱ ἀδελφοί μας οἱ νόμοι δὲν θὰ σε δεχθοῦν εὔμενῶς, διότι θὰ γνωρίζουν ὅτι, ὃσον ἔξηρτάτο ἀπὸ σέ, προσεπάθησες νὰ καταστρέψῃς ἡμᾶς." Ας μὴ σε πείσῃ λοιπὸν ὁ Κρίτων νὰ κάμης διὰ πρωτείνει.» «Ἄντα, φίλε Κρίτων», λέγει ὁ Σωκράτης «μοι φαίνεται ως νὰ ἀκούω ὅπως οἱ κορυφαντιῶντες νομίζουν ὅτι ἀκουουν τοὺς αὐλούς. Αὐτὰ ἀντηχοῦν εἰς τὰ ἐντός μου καὶ δὲν με φίνειν νὰ ἀκούσω τίποτε ἄλλο. Ματαιοποιεῖς λοιπὸν μὲ τὸ νῷ προτείνεις ἄλλα. Ἐὰν γνωρίζῃς τίποτε τὸ καλύτερον, λέγε, ἄλλως, ἃς ἀφήσωμεν αὐτὰ καὶ ἃς κάμωμεν ὅπως διὰ Θεὸς μᾶς ψηδείκευμεις».

γ') Ι ω ρ.

Εἰς τὸν διάλογον «Ἰωνα» τίθεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ πρόβλημα περὶ τῆς σχέσεως μεταξύ ποιήσεως καὶ ἐπιστήμης, διὰ τοῦ σατυρισμοῦ τοῦ Ραψωδοῦ "Ιωνος, παρὰ τοῦ μεταπτηδήσαντος ἀπὸ τῆς ποιήσεως εἰς τὴν φιλοσοφίαν Πλάτωνος. Ἐνταῦθα ἀναπτύσσονται ὅσα ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ (22 b-c) περὶ τῶν ποιητῶν ἐλέχθησαν, ὅτι δηλαδὴ «οὐ σοφίᾳ ποιοῖεν ἀποιοῖεν, ἀλλὰ φύσει τινὶ καὶ ἐνθουσιάζοντες ὥσπερ αἱ Θεομάντεις καὶ οἱ χρησμωδοὶ καὶ γάρ οὗτοι λέγοντες μὲν πολλὰ καὶ καλά, οὐσιν δὲ οὐδὲν ὡν λέγοντες· οὐσιν». "Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ Πλάτων δὲν παρουσιάζει ἐνταῦθα ως ἀντιπρόσωπον τῆς ποιήσεως ἕνα ποιητήν, ἀλλ' ἕνα ραψῳδόν. Τοὺς μεγάλους ποιητὰς δὲν ἦτο δυνατὸν ἀκόμη ἀμέσως νὰ κατακρίνῃ, ὅπως κάμνει τοῦτο εἰς τὴν «Πολιτείαν» (377b καὶ ἐξ. 595a). Διὰ τοῦτο λαμβάνει ως στόχον τὸν ἐρμηνεύοντα καὶ ἀπαγγέλλοντα τὸν "Ομηρον ραψῳδὸν" Ιωνα.

Οἱ ραψῳδοὶ ἀπομνημονεύουν μὲν τὸν "Ομηρον καὶ μετ'" ἐνθουσιασμοῦ καὶ πάθους ἀπαγγέλλουν τὰ ἔπη αὐτοῦ, δὲν δύνανται ὅμως νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, οὕτε εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοοῦν καὶ νὰ γνωρίζουν τὰς ἐννοίας καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ποιημάτων του κατά βάθος. Καὶ οἱ ποιηταί, κατά τὸ παράδειγμα τῶν μάντεων καὶ τῶν οἰωνοσκόπων, βασίζονται εἰς ἐμπνεύσεις καὶ ἐνθουσιασμούς, οὐχὶ δ' εἰς γνώσεις συνειδητὰς καὶ ἀποκτωμένας διὰ τῆς σκέψεως. Τούτου ἔνεκα δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ αἰτιολογοῦν τὸέργον τῶν, καὶ ἔκαστος ἐξ αὐτῶν ἐπιδίδεται εἰς ἐν μόνον εἶδος ποιήσεως,

Πλάτων—Γ. Παναγιωτίδου

πρὸς ὃ θὰ ἔφερεν αὐτὸν ἡ Μοῦσα, ὁ μὲν εἰς τὸν διθύραμβον, ὁ δὲ εἰς τὸ ἐγμῶμιον, ὁ δὲ εἰς τὰ ψηφορχήματα, ὁ ἄλλος εἰς τὸ ἔπος, ὁ ἄλλος εἰς τοὺς λόγους ("Ιων 534 ε"). Εάν τὸ ἔργον αὐτὸν ἐβασίζετο εἰς πραγματικὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην, θὰ ἦσαν εἰς θέσιν οἱ ποιηταὶ νὰ γνωρίζωσι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. 'Ο ραψῳδὸς ὡς μεσάζων μεταξὺ ποιητοῦ καὶ ἀκροατοῦ καὶ «ὑ πὸ θεὶς εἰς τὸν πίστην καὶ μετωπὸν εἰς τὸν οὐρανὸν» φυσικὸς πρὸς τὸν μαγνητην, διότιος δχι μόνον ἐλκεῖ τοὺς σιδηρους δακτυλίους, ἄλλα καὶ μεταδίδει εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν αὐτὴν τῆς ἐλέεως κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίζηται πολλάκις ὄρμαθὸς ὄλοκληρος. Τοῦτο, διότι διὰ τῶν ἐμπνεύσεων καὶ τῶν ἐνθουσιασμῶν ἐκ τῆς Μούσης, εἶναι εἰς θέσιν νὰ μεταδίδῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ εἰς ἄλλους καὶ νὰ σχηματίζηται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον «ἄλλων ἐνθουσιαζόντων ὄρμαθὸς» (533). Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ διὸν, δπως καὶ διὸν εἰχεν ὄμολογήσει προηγουμένως, μόνον τὸν "Ομηρον, δχι δὲ καὶ τὸν Ήσίδον καὶ τὸν Αρχίλοχον, ἡδύνατο νὰ γνωρίζῃ ἐκ στήθους καὶ νὰ ἀπαγγέλῃ. ("Ιων 531 α). Μέχρι τοῦδε δὲ Πλάτων δὲν κατακρίνει τὴν ποίησιν. Μάλιστα καὶ κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἐμπνεύσεως, καθὼς καὶ τῆς μεταδόσεως τούτων εἰς τοὺς ἀκροατὰς (533 δ) ὡς ἀνωτέρω, ἀνεξαρτήτως τοῦ σατυρισμοῦ καὶ τῆς κατακρίσεως τῆς φιλοχρηματίας τῶν ραψῳδῶν (535 ε), καὶ παρὰ τὴν είρωνείαν, ἣν μεταχειρίζεται διὰ τῆς εἰκόνος τῶν μαγνητισμένων δακτυλίων (536 α), εὐρίσκει λόγους καλούς νὰ εἴπῃ, δπου διακρίνεται διὸν τοῦ ποιητικὸς ἐνθουσιασμός. Κατακρίνει ἐν τούτοις τὸ διὰ τοὺς οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ραψῳδοὶ δὲν ἔχουν πλήρη συνείδησιν τοῦ ἔργου αὐτῶν καὶ τῶν ὄριων τῆς δράσεώς των. Οἱ ποιηταὶ, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐκ τῆς ποιήσεώς των, νομίζουν διὰ γνωρίζουν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ("Απολογ. 22ε), καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ αὐτῶν, οἱ ραψῳδοὶ (ἀδίκως βεβαίως) ἐγείρουν ἀξιώσεις ἐπιστημονικῆς ἀξίας καὶ ίκανότητος μὲ τὸ νὰ ἐρμηνεύουν τὸν "Ομηρον ὡς 'Εγκυκλοπαιδείαν γνώσεων χωρὶς νὰ ἔχουν εἰδικὰς γνώσεις. Διὰ τοῦτο καὶ διὸν παραδέχεται διὰ δχι ὡς ἐπιστήμων, ἄλλα «θεὶς εἰς μοίρα καὶ κατοκώχη», ὡς ἐμπνεόμενος δηλαδὴ καὶ ἐνθουσιαζόμενος, δμιλεῖ περὶ τοῦ "Ομήρου ("Ιων 536 δ καὶ ἔξ.). Πρέπει διὰ τῆς συζητήσεως νὰ πεισθῇ διὰ τὴς κρίσις περὶ τῶν εἰδικῶν ζητημάτων καὶ πραγμάτων, ἀτινα ἀναφέρει διὸν "Ομηρος, ἔξαρταται ἐκ τοῦ εἰδήμονος, ἐκ τοῦ εἰδικοῦ. "Οσα ἀναφέρει διὸν "Ομηρος περὶ ἡνιόχων, διὸν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ. "Οσσα λέγεται περὶ

Ιστρικῆς, βιοτάνων, φαρμάκων κλπ., ό ιστρός δύναται νὰ γνωρίζῃ αὐτά. Άλλα τότε διὰ τὴν τέχνην τοῦ ραψωδοῦ δὲν μένει πλέον τίποτε. 'Ο Ἰων κατ' ἄργας λέγει ὅτι ἡ ραψωδικὴ ἐκτείνεται εἰς δόλα, ἐπειδὴ σμως προηγουμένως ὡμολόγησεν ὅτι ἡ ραψωδικὴ εἶναι διάφορος τῆς ἡνιοχικῆς, ἀρμοδίας δι' ὃσα ὁ "Ομηρὸς πέρι ἡνιόχων, λέγει, ἀναγκάζεται νὰ περιορίσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς εἰς τὴν «στρατηγικήν», τὴν ὁποίαν ὡς σανίδα σωτηρίας ὑποδεικνύει εἰς αὐτὸν ὁ Σωκράτης. 'Ο Ἰων τώρα λέγει ὅτι εἶναι καὶ ὁ στρατηγός, ἀλλ' αἱ συνθῆκαι καὶ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ ἔφαρμόσῃ τὰς τοιαύτας στρατηγικὰς γνώσεις του, διὰ νὰ ἔχῃ νὰ παρουσιάσῃ καὶ ἔργα.' Εδὼ τελειώνει ὁ διάλογος ὡς σάτυρα. 'Υπὸ τὸ σατυρικὸν ὅμως κρύπτει καὶ σοβαράς ἐννοίας καὶ ἰδέας. 'Ο Πλάτων ἔχων ὑπὸ' ὅψιν τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὰς ἀξιώσεις τῶν ποιητῶν, χωρίζει τὰ δρια τῆς ποιήσεως ἀπὸ τὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης, καὶ προσπαθεῖ εἰς ἑκάστην τούτων νὰ δώσῃ ίδιαίτερον, τὸ ἀνήκον εἰς ἑκάστην περιεχόμενον. 'Ο πόλεμος κατὰ τῶν ποιητῶν καὶ ραψῳδῶν συνεχίζεται κατόπιν εἰς τοὺς διαλόγους «Ἴππιαν ἐλάσσονα» καὶ εἰς τὴν «Πολιτείαν». (598 d. καὶ ἑπῆς).¹⁾

6') Πρωταγόρας.

Γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην ζητεῖ ὁ Σωκράτης τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων τῆς περιόδου ταύτης. Γνῶσιν δμως βασιζούμενην δχι εἰς τὴν ἀπλῆν ἐμπειρίαν καὶ τὴν «δόξαν», ἀλλ' εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τοὺς προηγουμένους διαλόγους τὸ ζήτημα τοῦτο εἶχε τεθῆ γενικῶς, ἥδη δμως εἰς τὸν διάλογον «Πρωταγόραν» ἐντοπίζεται καὶ περιορίζεται ἐκεῖ ὅπου πρέπει. 'Εὰν ὁ ἀνθρωπὸς ἔχῃ ἀνάγκην τῆς γνώσεως καὶ ἐπιστήμης δχι διὰ νὰ παρουσιάζῃ ἀπλῶς πολυμάθειαν, ὅπως οἱ σοφισταί, ἀλλά διὰ νὰ ἀναπτύξῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ζῇ οὕτω μὲ τὴν συνείδησιν τῆς ίδιας ἀδυναμίας καὶ τῆς μικρᾶς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, ἐρευνῶν ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀλλούς καὶ φιλοσοφῶν, τότε ἡ ζήτησις τῆς ἀληθοῦς καὶ προγματικῆς γνώσεως, τῆς ἀναγκαίας καὶ χρησίμου, πρέπει νὰ ἐντοπισθῇ

1. Σημ. 'Ηγέρθησαν ὑποψίαι περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ διαλόγου "Ιωνος, μετὰ συστηματικωτέρων δμως μελέτην καὶ σύγκρισιν τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ διαλόγου αὐτοῦ, αἱ ὑποψίαι αὐταὶ δὲν στηρίζονται πλέον.'

εἰς τὴν ἀρετήν. Διὰ τοῦτο ὁ διάλογος «Πρωταγόρας», στημειώνων ἐν βῆμα πρὸς τὰ ἔμπρός, ἐντοπίζει τὴν ἔρευναν καὶ ζήτησιν εἰς δύο προβλήματα ἀναποσπάστως συνδεόμενα πρὸς τὴν κατά Σωκράτην ἐπιστήμην καὶ φιλοσοφίαν. Τὰ προβλήματα αὐτά είναι: 1) Τὸ ἄν ἡ ἀρετὴ εἶναι δυνατὸν νὰ μεταδοθῇ διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ 2) ἂν ἡ ἀρετὴ εἴναι ἐνιαῖον τι. 'Ἐνῷ δ' εἰς τὸν «Ιωνα» ἔχωρισε τὴν καθ' αὐτὸν ἐπιστήμην ἀπὸ τὴν ποίησιν καὶ ἔχαραξε τὰ ὅρια ταύτης, ἥδη εἰς τὸν Πρωταγόραν προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὰς σχέσεις του ὁ κατά Πλάτωνα Σωκράτης καὶ πρὸς τοὺς ἐπίσης τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς ἐπαγγελλομένους σοφιστάς, Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συγκεντρώνει ὁ Πλάτων εἰς τὸν οἶκον τοῦ Καλλίου τοὺς περιφημοτέρους σοφιστάς: Πρωταγόραν, 'Ιππίαν τὸν Ἡλεῖον καὶ Πρόδικον τὸν Κεῖον, καὶ δι' ἀπαραμίλλου δραματικῆς τέχνης παρουσιάζει διαφόρους σκηνάς, ὅπου δχὶ μόνον αἱ ἀντιλήψεις καὶ ὁ τρόπος διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ἡ συμπεριφορὰ κατὰ τὰς συζητήσεις καὶ ὁ φτονικὸς χαρακτήρ ἐκάστου ἐκ τῶν εἰρημένων σοφιστῶν, περιγράφονται. 'Ο δογματισμὸς τῶν σοφιστῶν καὶ ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Σωκράτους ἀγωνίζονται κατ' ἀλλήλων μὲν ὅλην τὴν δύναμιν των. Οἱ σοφισταὶ γελοιοποιοῦνται εἰς τρόπον ὡστε ὁ διάλογος νὰ παρουσιάζῃ πολλαχοῦ μορφὴν σπατύρας. 'Ολα αὐτὰ ὅμως, καθὼς καὶ αἱ ὡραιόταται εἰκόνες καὶ σκηναὶ περιορίζονται ἀπὸ τὸ ἐνιαῖον πλαίσιον τῆς ὡς ἀνωτέρω φιλοσοφικῆς ζητήσεως καὶ ἔρευνης. Αριστοτεχνικὴ χρῆσις γίνεται τῆς εἰρωνείας παντοῦ, καὶ ἡ διδασκαλία καὶ Μέθοδος τῶν Σοφιστῶν ἐλέγχονται καὶ καταρρίπτονται διὰ τῆς προσποιήσεως ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ Σωκράτης φαίνεται ὡς πρεσβεύων ἀντίθετα πρὸς ὃσα διδάσκει. Παράδειγμα τούτων ἀποτελοῦν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ προσποιησις τοῦ Σωκράτους ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι διδακτή, ἀφ' ἔτερου δὲ ἡ παρὰ τούτου ἀναγνώρισις τῶν 'Αθηναίων καὶ τῶν πολιτικῶν, ὡς ἀρμοδίων νὰ κρίνωσι περὶ ἀρετῆς, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ φανεράν ἀντίθεσιν πρὸς ὃσα ἐν τοῖς προηγουμένοις περὶ τῆς «τῶν πολλῶν» γνώμης καὶ περὶ «ἐπιεικῶν» καὶ «ἐπαῖῶν» εἶδομεν.

Προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ συνομιλία μεταξὺ Σωκράτους καὶ Πρωταγόρου, διηγεῖται ὁ Σωκράτης εἰς ἐταῖρόν του¹⁾ πῶς ἐπεσκέ-

1.Σημ. 'Η προηγηθείσα μεταξύ 'Ἐταίρου καὶ Σωκράτους συνομιλία σκοπὸν ἔχει νὰ δώσῃ σημασίαν εἰς τὸ πρᾶγμα. Τοῦτο κατορθώνεται μὲ τὸ μό-

φθη αὐτὸν κατ' οἰκον τριή ἀκόμη ἔξημερώσῃ ὁ νέος 'Ιπποκράτης ὁ υἱὸς τοῦ 'Ἀπολλοδώρου, ὃστις διεκαίετο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γυνωρίσῃ τὸν περίφημον διδάσκαλον Πρωταγόραν καὶ νὰ διδαχθῇ παρὰ τούτου. Εἰς ἑρώτησιν τοῦ Σωκράτους, τί διδάσκει καὶ τι δύναται ὁ σοφιστής, δηλαδὴ τί εἶναι ἑκεῖνο τὸ ὅποιον θέλει νὰ διδαχθῇ ἀπὸ τὸν Πρωταγόραν, ὁ νεαρὸς 'Ιπποκράτης ἐντρέπεται μὲν νὰ ὅμολογήσῃ ὅτι θέλει νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς σοφιστής,²⁾ λέγει δῆμως ὅτι θέλει νὰ διδαχθῇ τὴν τέχνην τοῦ λέγειν. 'Αλλὰ τί νὰ λέγῃ; Εἰς τί εἶναι ἰκανός νὰ κάμῃ αὐτὸν ὁ σοφιστής, «δεινὸν λέγειν» (312d). 'Ο Σωκράτης παρομοιάζει τῷρα τὸν σοφιστήν πρὸς ἔμπορον ἢ κάπηλον, ὁ ὅποιος περιέρχεται καὶ διαλαλεῖ τὸ ἐμπόρευμά του, τοῦτο δῆμως δὲν εἶναι προωρισμένον διὰ τροφῆν τοῦ σώματος κλπ. ὅπως τὰ ἀντικείμενα τὰ ὅποια πωλοῦν οἱ συνήθεις ἔμποροι, ἀλλὰ διὰ τὴν ψυχήν. 'Ἐπομένως ἑκεῖνος ὁ ὅποιος πρόκειται νὰ ἀγοράσῃ ἐν τοιοῦτον σοφιστικὸν ἐμπόρευμα πρέπει νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικός, ὅχι μόνον διότι ἡ ψυχὴ εἶναι πολυτιμότερα τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ μὲν τρόφιμα καὶ τὰ ποτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ φέρῃ εἰς ἀλλα ἀγγεῖα καὶ πρὶν λάβῃ αὐτὰ εἰς τὸ σῶμά του, νὰ τὰ ἔξετάσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ περὶ τῆς χρήσεώς των τὴν συμβουλὴν εἰδικοῦ τινος (γυμναστοῦ ἢ ιατροῦ³⁾), ἐνῷ «τὰ μαθήματα οὐκ ἔστιν ἐν ἀλλῳ ἀγγείῳ ἀπενεγκεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη καταθέντα τὴν τιμὴν τὸ μάθημα ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ λαβόντα καὶ μαθόντα ἀπιέναι ἢ βεβλαμμένον ἢ ὠφελημένον». (314 b). Πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ μαθητής τοῦ Πρωταγόρου ὁ 'Ιπποκράτης χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τί θὰ διδαχθῇ; 'Ο Σωκράτης καὶ ὁ 'Ιπποκράτης συμφωνοῦν ὅτι διὰ τόσον σπουδαίον ζητῆμα δὲν δύνανται αὐτοὶ νὰ ἀποφασίσουν καὶ ὅτι πρέπει νὰ ζητήσουν τὴν γνώμην καὶ τῶν μεγαλυτέρων των κατὰ τὴν ἡλικίαν. 'Ἐν τούτοις ἀποφασίζουν νὰ ἀκούσουν καὶ τὸν Πρωταγόραν καὶ τοὺς ἀλλούς «σοφούς», οἵτινες εύρισκοντο εἰς τὸν οἶκον τοῦ Καλλίου. 'Ο Πρωταγόρας, παρὰ τὴν συνή-

πληροφορήται ὁ 'Ἐταίρος ὅτι ἔφθασεν ὁ Πρωταγόρας καὶ εἶναι ἐν 'Αθήναις ὅπό τριῶν ἡμερῶν. 'Η σκηνὴ αὐτὴ εἶναι ἀπομίησις τοῦ δ.τι συνήθως ἐλάμβανε, ὃταν σπουδαία προσωπικότης ἐπέσκεπτετο τὰς 'Αθήνας καὶ ἐπληροφοροῦντο περὶ τούτου οἱ 'Αθηναῖοι. 'Η ἐπίσκεψις τῶν Σοφιστῶν καὶ δὴ τῶν μεγάλων, ὃπως ὁ Πρωταγόρας, εἶχε σημασίαν διὰ τοὺς 'Αθηναίους ποθοῦντας νὰ διδαχθοῦν τὴν «δεινότητα περὶ τὸ λέγειν.»

2. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Σοφιστοῦ δὲν ἔθεωρεῖτο τιμητικὸν εἰς τοὺς ἀριστοκράτας 'Αθηναίους διότι οἱ σοφισταὶ ἐδίδασκον ἀντὶ χρημάτων.

3. 'Ιδε καὶ Κρίτωνα καὶ 'Απολογίαν.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΛΟΓΟΤΥΠΟΥ ΠΕΤΣΙΟΥ

θειαν τῶν ἄλλων συναδέλφων τούς ἀποφευγόντων νὰ λέγωνται «Σοφισταί», διαδικούει ὅτι εἰναι σοφιστής καὶ «παιδεύει» (διδάσκει καὶ μορφώνει) τοὺς ἀνθρώπους (317 b). Τὴν Σοφιστικὴν χαρακτηρίζει ὡς τέχνην (316 d), θεωρεῖ δὲ τὸν ἑαυτὸν του ἴκανὸν νὰ κάμην καλυτέρους τοὺς ἀνθρώπους (βελτίονας) (318a). «Ἄν δὲ Ἱπποκράτης θὰ ἐγίνετο μαθητής του, θὰ ἐδιδάσκετο ὥστι διάφορα εἰδικά μαθήματα, «λογισμοὺς καὶ ἀστρονομίαν καὶ γεωμετρίαν καὶ μουσικήν», ἀλλὰ τὸ μάθημα ἔκεινο ἀκριβῶς, τὸ ὅποιον ἐπεθύμει. Καὶ τὸ μάθημα αὐτὸν εἶναι: τὸ νὰ καταστῇ ἴκανὸς νὰ διοικῇ «ώς ἀρισταί» τὰ τῆς οἰκίας του καὶ νὰ εἰναι δυνατώτατος τόσον εἰς τὸ πράττειν, ὅσον καὶ εἰς τὸ λέγειν προκειμένου περὶ δημοσίων ζητημάτων καὶ ὑποθέσεων (319 a). «Ἄστε», λέγει ὁ Σωκράτης, «διδάσκεις τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ ὑπόσχεσαι νὰ κάμης τοὺς ἀνθρώπους ἀγαθούς πολίτας». — «Αὐτὸν ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἐπάγγελμά μου» ἀπαντᾷ ὁ Πρωταγόρας. «Ο Σωκράτης δὲν πιστεύει ὅτι εἰναι δυνατὸν νὰ κατορθωθοῦν αὐτὰ διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ φέρει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του τὰ ἔξῆς: (319 b) Οι Ἀθηναῖοι συνεδριάζοντες, ὅταν πρόκηται περὶ οἰκοδομῆς οἰκίας, ἢ κατασκευῆς πλοίου, ἢ περὶ ἄλλου ζητήματος, τὸ ὅποιον νομίζουν ὅτι ἔχαρτατοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν καὶ μάθησιν, συμβουλεύονται τὸν εἰδικόν, οἰκοδόμον, ναυπηγὸν κλπ., καὶ τούτου τὴν γνώμην λαμβάνουν ὑπὲρ δψιν. «Οταν δημοσίες πρόκηται περὶ ζητημάτων διοικήσεως τῆς πόλεως, καθείς, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ ἐπιδείξῃ εἰδικὰς γνώσεις ὡς πρὸς τὸ ζῆτημα αὐτό, δύναται νὰ λάβῃ τὸν λόγον καὶ νὰ εἴπῃ δ, τι νομίζει καλὸν χωρὶς νὰ ἐμποδισθῇ, ἢ νὰ καταγελασθῇ. Απόδειξις λοιπὸν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, δὲν θεωροῦν τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ τὴν ἀνάλογον ἀρετὴν, διδακτά. Αὐτὸν τοῦτο δύναται νὰ ἔχαγάγῃ τις ὡς συμπέρασμα καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ σοφώτατοι καὶ ἀριστοὶ τῶν πολιτῶν δὲν δύνανται νὰ μεταδώσουν τὴν ἀρετὴν ἦν ἔχουν εἰς ἄλλους. Απόδειξις ὅτι τὰ τέκνα των διδασκουν πᾶν ἄλλο μάθημα, πλὴν τῆς πολιτικῆς, διότι τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ ἀρετὴν, οὔτε αὐτοὶ διδασκουν, οὔτε ἄλλους προσλαμβάνουν ὡς διδασκάλους διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. ¹⁾ (319 a—320 b).

1. Σημ. Αἱ τοιαῦται μνητιλήψεις δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς θεωρίας τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος. «Ἐτέθησαν δημοσίες ἔνταξις, τὸ μὲν διὰ νὰ γίνη ἔλεγχος τῶν σοφιστῶν καὶ τῆς μεθόδου αὐτῶν, τὸ δὲ διὰ νὰ δηλωθῇ ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν καλλιεργεῖται δι’ ἀμέσου διδασκαλίας καὶ συσσωρεύσεως γνώσεων, ἀλλὰ διὰ τῆς φρονημαστίσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὅποιαν καλλιεργεῖ ἡ Διαλεκτικὴ καὶ στερεώνει ἡ σύντονη δημιουργουμένη πεποίθησις ὡς αὐτοπεποίθησις.

Πρὸς τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα τοῦ Σωκράτους ἀπαντᾷ ὁ Πρωταγόρας διὰ τοῦ «π. ερὶ αἰδοὺς καὶ δίκης» Μύθου, καθ' ὃν ὁ Ζεὺς φοβούμενος μῆπως διὰ τῆς ἀλληλεξοντώσεως ἐκλείψῃ τὸ ἀγθρώπινον γένος, διέταξε τὸν Ἐρμῆν νὰ διανείμῃ ἐξ Ἰσου εἰς δόλους τοὺς ἀνθρώπους τὰ συναισθήματα τῆς ἐντροπῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ συζῶσιν οἱ ἀνθρωποι εἰς κοινωνίας καὶ πόλεις χωρὶς νὰ ἔχοντων ὅτι εἰς τὸν ἄλλον. Ἡ τοιαύτη παρὰ τοῦ Θεοῦ διανομὴ τῆς «αιδούς καὶ δίκης» φυνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἔχουν ὅλοι οἱ ἀνθρωποι ἔμφυτον τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν καὶ νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ ἀποκτῶσιν αὐτὴν διὰ διδασκαλίας (320 ε–323). Διὰ τοῦτο ἔκαστος δύναται νὰ ἔχῃ γνώμην περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Τοῦτο δῆμος δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι διδακτή, διότι, κατὰ τὸν Πρωταγόραν, ὑπάρχουν ἀγαθά καὶ κακά ἐκ φύσεως, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἀγαθά ἡ κακὰ «ἔξ ἀσκήσεως καὶ ἐπιμελείας». Τὰ πρῶτα δὲν τιμωροῦνται, δῆμος δῆμος κακὰ προέρχονται ἐκ μαθήσεως καὶ συνηθείας, ὅπως «ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ συλλήβδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς» αὐτὰ τιμωροῦνται καὶ ἐλέγχονται, ἐπειδὴ πιστεύεται ὅτι ὁ περὶ οὗ πρόκειται θὰ ἥτο δυνατὸν διὰ τῆς μαθήσεως καὶ τῆς ἐπιμελείας νὰ γίνη ἀγαθός. «Καὶ ἡ τιμωρία καθ' ἐαυτήν», λέγει ὁ Πρωταγόρας, «ἀποδεικνύει τὸ διδακτὸν τῆς ἀρετῆς, διότι κυρίως γίνεται ὅχι δι' ὅ, τι ἐλαφεῖ χώραν εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀπαναληφθῇ τὸ κακόν εἰς τὸ μέλλον, πρὸς σωφρονισμὸν δηλαδή». (324). Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα τοῦ Σωκράτους ἀναφέρει ὁ Πρωταγόρας ὅτι πάντες οἱ γονεῖς φροντίζουν ἀπὸ τὴν μικράν ἀκόμη ἡλικίαν τῶν τέκνων των διὰ τὴν ἡθικοποίησιν τούτων, ὅτι δ' ἀργότερον τὰ διάφορα μαθήματα καὶ ἡ φροντὶς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, οὐδένας ἄλλον σκοπὸν ἔχουν, εἰμὴ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πολιτικῆς τέχνης (325–326), μόλονότι αὗται δὲν διδάσκονται ίδιαιτέρως. Ἀν τώρα τὰ τέκνα ἀγαθῶν γίνωνται κατώτερα καὶ τὰ τέκνα κατωτέρων γονέων ἀγαθοὶ ἀνθρωποι, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ιδιοφυίας των, ἡτις φέρει εἰς φῶς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς διὰ τῆς ἐξ Ἰσου παρεχομένης διδασκαλίας τῆς ἀρετῆς, παρὰ πάντων.

Ο Σωκράτης προσποιούμενος ὅτι ἔχει ἀκόμη ἀπορίαν τινα, παρασύρει τὸν Πρωταγόραν εἰς διαλεκτικὴν ἔρευναν φέρων εἰς τὸ μέσον τὸ ζήτημα τοῦ ἐνιαίου τῆς ἀρετῆς, ἀν δηλαδὴ αὕτη «ἐν τί ἐστιν» σύνολον καὶ μόρια αὐτῆς εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ δισιότης, ἡ ἀνατί ἀρεταῖ

αὗται ἀπλᾶ ὄνόματα είναι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. "Ἄν συμβαίνῃ τὸ πρῶτον, τότε τί εἰδους μόρια τῆς ἀρετῆς είναι τὴ Σικαιοσύνη, η σωφροσύνη, καὶ ἡ ὁσιότης; ὅπως τὰ μόρια τοῦ προσώπου, τὸ στόμα, δηλαδή, ἡ ρίς, οἱ διθαλμοὶ καὶ τὰ ςτο, τὰ ὅποια διαφέρουν τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, ἡ ὅπως τὰ μόρια τοῦ χρυσοῦ τὰ ὅποια δὲν διαφέρουν ἄλλήλων καὶ τοῦ ὅλου, εἰμὴ κατὰ τὸ μέγεθος; 'Ο Πρωταγόρας ἀπαντῶν λέγει ὅτι αἱ διάφοροι ἀρεταὶ είναι μέρη τῆς καθ' αὐτὸ γενικῆς ἐννοίας τῆς ἀρετῆς, ὅπως τὰ μόρια τοῦ προσώπου, διὰ τοῦτο είναι δυνατὸν ὁ αὐτὰς ἀνθρωπος νὰ ἔχῃ τὸ ἐν μόριον τῆς ἀρετῆς, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὰ ἄλλα (329 ε—ε). Εἰς τὰ μόρια τῆς ἀρετῆς: δικαιοσύνην, σωφροσύνην καὶ ὁσιότητα, προστίθεντε τώρα καὶ δύο ἄλλα ἀκόμη: ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία. Τοιουτορόπως ἔχομεν πέντε μόρια τῆς ἀρετῆς, καὶ ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δλαι αὐταὶ αἱ πέντε ἀρεταὶ συμπίπτουν. Τὰ ἐπιτιχειρήματα ὅμως αὐτοῦ εἰς πολλὰ σημεῖα δὲν είναι καὶ τόσον ισχυρά. "Ισως διότι ὁ Πλάτων ἔθεωρησεν αὐτὰ ἐπάρκη διὰ τὸ οὐσιῶδες μέρος τοῦ ζητήματος.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ὁσιότης είναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἡ «ὅμοιότατον» διότι τὸ δίκαιον είναι κατ' ἀνάγκην καὶ ὁσιον, καὶ τὸ ὁσιον, δὲν ἡμπτορεῖ, παρὰ νὰ είναι καὶ δίκαιον. "Ἀκατανόητον θὰ ἦτο νὰ ισχυρισθῇ τις ὅτι τὸ δίκαιον είναι ἀνόσιον (ἀσέβεια) καὶ τὸ ὁσιον (ἡ εὔσέβεια) είναι ἀδικον. (331 a b). 'Ο Πρωταγόρας ὅμως λέγει ὅτι δὲν είναι τόσον ἀπλοῦν τὸ πρᾶγμα. "Υπάρχει μόλια ταῦτα διαφορά τις μεταξὺ δικαιοσύνης καὶ ὁσιότητος. "Ἡ ὅμοιότης μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο είναι ὅπως ἡ ὅμοιότης μεταξὺ λευκοῦ καὶ μέλανος, μεταξὺ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ, δπως ἡ ὅμοιότης μεταξὺ πολλῶν καὶ διαφόρων πραγμάτων Καὶ τὰ μόρια τοῦ προσώπου ὅμοιάζουν, ἄλλα δὲν είναι τὸ ἐν, ταῦτὸν πρὸς τὸ ἄλλο. «Δὲν εἶμα! λοιπὸν ὁρθόν», λέγει ὁ Πρωταγόρας «νὰ θεωρῶμεν δύο πράγματα ὅμοια, διότι ἔχουν κατά τι ὅμοιότητα πρὸς ἄλληλα, οὐτε νὰ θεωρῶμεν αὐτὰ ἀνόμοια, διότι θὰ ἥσαν κατά τι ἀνόμοια καὶ ἀν ἀκόμη θὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ ἐλαχίστη ὅμοιότης.»¹⁾ Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀφίνεται ἀλυ-

1. Εἰς τὸν συλλογισμὸν αὐτὸν τοῦ Σωκράτους ὑπάρχουν δύο λάθη: Κατὰ πρῶτον σύγχυσις τῆς ἀντιφάσεως καὶ τῆς αντιθέσεως (ἔτερου καὶ ἐναντίου), ὅπου τὸ μὴ—δίκαιον καὶ τὸ ἀδικον ταύτιζονται (ἡ δ' ὁσιότης οἷον μὴ δίκαιον ἄλλ' ἀδικον δρα p. 331 a) Δεύτερον κατὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ὑποκτιμένου πρὸς τὸ κατηγορούμενον.

τον. Ή ἔρευνα μεταφέρεται τώρα εἰς τὸν ταύτισμὸν σοφίας καὶ σωφροσύνης. Άλλα καὶ πάλιν ή λύσις τοῦ προβλήματος δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῆς σοφίας σύνης ὡς ἀντιθέτου καὶ πρὸς τὴν σοφίαν καὶ πρὸς τὴν σωφροσύνην, ὅπου ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῆς ἀφροσύνης πρὸς τὰς δύο ταύτας συγχρόνως, ἔξαγεται τὸ συμπέρασμα τῆς ταύτοτητος σοφίας καὶ σωφροσύνης. Οὐ πρωταγόρας ἐν τούτοις δὲν ἀνακαλύπτεται τὸ λάθος αὐτῆν τὴν φοράν, καὶ ὁ Σωκράτης ἐπιχειρεῖ διὰ τῆς παραδεκτῆς γενομένης ταύτοτητος σοφίας καὶ σωφροσύνης νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητος δικαιοσύνης καὶ διστότητος. Άλλ' ὁ Πρωταγόρας διακόπτει τὴν συνομιλίαν, διότι δὲν θεωρεῖ ἀξιοπρεπές διὰ τὸν ἑαυτόν του νὰ διαλέγηται καὶ συζήτηται αὐτὸν τὸν τρόπον (333b–336). Κατὰ τὴν διακοπὴν αὐτὴν παρουσιάζει ὁ Πλάτων, τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Κριτίαν, καὶ τοὺς σοφιστὰς, Πρόδικον καὶ Ἰππίαν, οὓς χαρακτηρίζει τελειότατα, ἐπεμβαίνοντας διὰ νὰ συνεχισθῇ ἡ συνομιλίσ. Ἀρχίζει ἡ συζήτησις ἐκ νέου, ἀλλά μὲ τὸν Πρωταγόραν ἐρωτῶντα τώρα. Τὸ ζήτημα περιστρέφεται εἰς τὸ τί λέγουν οἱ ποιηταί, Σιμωνίδης, κλπ. σχετικῶς, καὶ οἱ φιλόσοφοι (Πιττακός, Θαλῆς, Βίας, Σόλων κλπ.). Ἐρμηνεύονται καὶ ἔξονυχίζονται, ὁ στίχος τοῦ Σιμωνίδου ὅτι «δύνσκολον εἶναι ὁ ἀνθρωπὸς νὰ γίνη ἀγαθὸς καὶ ἀδύνατον νὰ παραμείνῃ τοιοῦτος», καθὼς καὶ παρόμοια γνωμικὰ τῶν ἑπτὰ σοφῶν (339–347 b), ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἀφίνονται αὐτοὶ κατὰ μέρος καὶ ἡ συζήτησις ἐπαναφέρεται εἰς τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον καὶ εἰς τὴν ἀπ' εύθειας ἀνταλλαγὴν γνωμῶν.

Οὐ πρωταγόρας διὰ τῆς συζήτησεως ἀναγκάζεται τώρα νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι αἱ τέσσαρες ἐκ τῶν εἰρημένων ἀρετῶν, δηλαδὴ η δικαιοσύνη ἢ διστότης, η σωφροσύνη καὶ η σοφία, συμπίπτουν πρὸς ἄλλήλας, πλὴν τῆς ἀνδρείας (349 d), διότι εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ τὶς «πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀδικωτάτους μὲν δυταῖς καὶ ἀνοσιωτάτους καὶ ἀκολαστοτάτους καὶ ἀμιθεστάτους, καὶ ἀνδρειοτάτους δὲ διαφερόντως». Άλλ' ὁ Σωκράτης φροντίζει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔξαιρεθῇ ἡ ἀνδρεία, διότι ὁ ἀνδρεῖος εἶναι θαρραλέος, καὶ τὸ θάρρος τοῦ θαρραλέου καὶ ἀν-

ταύτιζονται ταῦτα κατὰ ποιὸν καὶ κατὰ ποσόν. Περὶ τῶν τοιούτων διακρίσεων μόνον εἰς τὸν «Γοργίαν» (474 c καὶ ἔξ.) καὶ εἰς ἄλλους διαλόγους μεταγενεστέρους γίνεται μετά σαφηνείας λόγος παρὰ τοῦ Πλάτωνος. Ἐνταῦθα ὁ ταύτισμὸς γίνεται ἀνεν ἔξακριβώσεως τοῦ βάθους καὶ τοῦ πλάτους τῶν ἐννοιῶν.

δρείου προέρχεται έκ τῆς γνώσεως καὶ «έπιστήμης» τῶν πραγμάτων (349 ε). Ὁ Πρωταγόρας ἀντιτείνων, λέγει ότι τὸ νὰ εἶναι οἱ ἀνδρεῖοι θαρραλέοι, δὲν σημαίνει καὶ ότι ὅλοι οἱ θαρραλέοι πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι ἀνδρεῖοι (350 ε—d). Ἐπὶ πλέον ἐπιμένει εἰς τὴν προτέραν ἀντίληψιν του, ότι ἡ ἀρετὴ καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀνδρεία, βασίζεται εἰς ἴδιοφυῖαν (φύσιν). Τὸ θάρρος δύναμις ἀποκτᾶται διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ «ἄ πὸ τέχνην πε». Ὁ Σωκράτης τώρα κατ' ἄλλον τρόπον προσπαθεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γνώμην του (351 b). «Οἱ ἀνθρώποι» λέγει, «φύσει ἐπιδιώκουσι τὴν ἡδονήν, καὶ πᾶσα ἡδονὴ καθ' ἔαυτὴν—ἀνεξαρτήτως δηλαδὴ πρὸς τὰς πιθανάς συνεπείας, αἱ ὅποιαι φέρουν εἰς μεγαλυτέρας δυσαρεσκείας—εἶναι τι τὸ ἀγαθὸν καὶ καλόν. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἥτο δρθὸν νὰ λεχθῇ περὶ ἀνθρώπου τινος ότι κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐπιθυμίας του. Πᾶς δόστις εἶναι ὑποχείριος τούτων θεωρεῖται ὡς μὴ ὃν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ καὶ κρίνῃ ποῖσι ἡδοναὶ βλάπτουν καὶ ποῖαι ὠφελοῦν. Εἰς τὸν τοιοῦτον ἐπομένως ἔλλείπει ἡ γνῶσις. Καθ' δύοιον τρόπον ἡ ἀμάθεια καὶ ἀγνοία συντελοῦν εἰς τὸ νὰ μὴ θέλουν οἱ δειλοὶ νὰ μεταβοῦν εἰς τὸν πόλεμον. Λείπει ἔκ τούτων ἡ γνῶσις καὶ ἔννοια ἔκείνου, τὸ ὅποιον εἰς τὸ τέλος φέρει τὴν μεγίστην ὠφέλειαν καὶ τὴν ίκανοποίησιν. Οἱ ἀνδρεῖοι τούναντίον ἔχουν πλήρη γνῶσιν καὶ ἔννοιαν καὶ τούτων καὶ τῶν κινδύνων, διότι ἐπικινδυνον δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸν τὸ ὅποιον κατὰ πᾶσαν προσδοκίαν φέρει τὸ κακὸν καὶ δυσάρεστον. Ὡστε κατὰ ταῦτα, ἀν δρεὶς εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ ἐπικινδύνου καὶ μή, «ἡ σοφία τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν» (360i) καὶ ἐπομένως ἴδιαιτέρα τις μορφὴ τῆς εἰς τὴν βάσιν τῆς ἀρετῆς ὑπαρχούσης γνώσεως καὶ ἐπιστήμης.

“Ολη ἡ ἔρευνα αὐτὴ τοῦ πλάτους τῆς ἔννοιας καὶ τῶν εἰδῶν τῆς ἀρετῆς ἐγένετο διὰ νὰ ἀποδειχθῇ τὸ ἔννιαῖον ἡ μὴ τῆς ἀρετῆς, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔξαρτᾶται καὶ τὸ διδακτὸν αὐτῆς ἡ μῆ. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἔξαρτήσεως αὐτῆς καὶ τῶν εἰδῶν της ἐκ τῆς γνώσεως, ὁ Σωκράτης ἀλλάσσει τώρα ἀντίληψιν, διότι κατ' ἀνάγκην ἡ ἀρετὴ εἶναι διδακτὴ κατ' αὐτὸν τώρα, ἀφοῦ εἶναι γνῶσις καὶ ἐπιστήμη. Ἐπομένως περιπίπτει ὁ Σωκράτης εἰς ἀντίφασιν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Πρωταγόραν αὐτὸν τοῦτο συμβαίνει, διότι διὰ τῆς ἀποδόσεως τῆς ἀρετῆς εἰς ἴδιοφυῖαν καὶ ὅχι ἐπιστήμην, λέγει περίπου ότι ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι διδακτὴ («οὐτῶς ἀν ἥκιστα εἴη διδακτὸν») ἀντιθέτως πρὸς ὅσα εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς ἰσχυρίζετο. (361 a b) Ἐδώ τελειώνει ὁ διάλογος καὶ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος, τοῦ διδακτοῦ ἡ μὴ τῆς ἀρετῆς ἔξ-

αρτάται πλέον ἐκ τῆς ἔξακριθωσεω² τί είναι ἀρετὴ κυρίως. 'Η συζήτησις ἀναβαλλεται, πράγματι ὅμως ἔχουν τεθῆ αἱ βάσεις τῆς λύσεως. Εἰς τοὺς ἐπομένους διαλόγους ἐρευνᾶται τὸ πλάτος τῆς ἐννοίας τῆς ἀρετῆς δι' ἑκάστου τῶν εἰδῶν αὐτῆς, ἵνα κατόπιν ἀκολουθήσῃ ἡ ἔξετασις τοῦ βάθους (Πολιτεία) καὶ τοῦ «διδακτοῦ» αὐτῆς (Μένων κλπ.)³

²) Δάχης.

Εἰς τὸν Διάλογον «Λάχητα» συνεχίζεται ἡ ἐρευνα τοῦ ζητήματος, τὸ φποῖον ἐτέθη εἰς τὸν «Πρωταγόραν», ὅχι πλέον διὰ συζήτησεως πρὸς σοφιστάς, ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἀνωτέρας τάξεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως είναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀριστείδου Λυσίμαχος καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θουκυδίδου Μελησίας, καὶ οἱ στρατηγοὶ Νικίας καὶ Λάχης. 'Ο Πλάτων φαίνεται ὅτι θέλει νὰ παρουσιάσῃ τώρα τὴν ἀντίληψιν εἰδικῶν, «έπαιόντων», τρόπον τινα, «περὶ ἀνδρείας», καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐρευναν θέτει ἐντὸς τοῦ ἐπομένου πλαισίου: 'Ο Λυσίμαχος καὶ ὁ Μελησίας συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς υἱούς των, τοὺς νέους, Ἀριστείδην καὶ Θουκυδίδην, παρακολουθοῦν τὴν ὀπλομαχητικὴν ἐπίδειξιν διδασκάλου τινος Στησίλεω, προκειμένου νὰ ἀποφασίσουν νὰ προσλάβουν αὐτὸν διὰ νὰ διδάξῃ τὰ τέκνα των. "Ἐχουν προσκαλέσει καὶ τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάχητα διὰ νὰ εἴπουν τὴν γνώμην των, διότι τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς καταλλήλου διδασκάλου θεωροῦν πολὺ σπουδαίον, καθ' ὃσον ἐπιθυμοῦν νὰ δώσουν εἰς τὰ τέκνα των τὴν κατάλ-

1. Σημ.: Εφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγγώστου τοῦ Διαλόγου «Πρωταγόρου» εἰς τὰ ἔξῆς ἰδιαιτέρως: 1) εἰς τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἀπομίμησιν τῶν Σοφιστῶν καὶ δὴ τῆς διδασκαλίας τούτων. Οἱ λόγοι τοῦ Πρωταγόρου, τοῦ Προδίκου καὶ τοῦ Ἰππίου, καθὼς καὶ ὁ παρὰ τοῦ Πρωταγόρου τρόπος ἐμμηνείας τῶν ποιητῶν, ἀποτελοῦν πρώτης τάξεως παράδειγμα. 2) Εἰς τὴν δῆκαλήν συσχέτισιν τῶν ἐννοιῶν καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν ἀντιθέσεων καὶ ἀντιφάσεων δου πρόκειται περὶ λογικῶν ἀντιστροφῶν καθαρῶν ἢ μή. 3) Εἰς τὸν κατὰ περίεργον τρόπον παρεμβαλλόμενον ἢ δονισμὸν (Πρωταγ. 351 b καὶ ἔξ.). 'Ο ν. Αρπίτι λέγει ὅτι οὗτος δὲν ἀντιπροστίπευε πεποιθησιν τοῦ Πλάτωνος, ὅλλα ἀποδίδει κοινὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν. Εἰς τὸν «Γοργίαν» καὶ εἰς τὸν «Φαιδρῶν» ἡ θέσις τοῦ Πλάτωνος ἀπέναντι τοῦ ἡδονισμοῦ είναι ἀντίθετος τῆς ἐν Πρωταγόρᾳ. Βαθύτερον ὅμως ἔχεταζομένου τοῦ πράγματος ἀνακαλύπτεται ὅτι ὁ ἡδονισμὸς αὐτὸς δὲν είναι ἀντίθετος πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος, πρῶτον μὲν διότι δὲν περιλαμβάνει καὶ τὰς κατωτέρας ἡδονάς καὶ τὰ πάθη, καὶ δεύτερον διότι ὁ Πλάτων ἀναγνωρίζει σπουδαιότητα καὶ σημασίαν εἰς τὰς ἀνωτέρας πνευματικάς ἡδονάς. Τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν είναι καὶ ἡδον...

ληλον μόρφωσιν διάχ νά ἀναδειχθοῦν καὶ γίνουν ἄνδρες ὅπως οἱ πρόγονοι τῶν. Οὐτοὶ δὲν ἔφρόντισαν δι’ αὐτούς, διότι «ὅσοι τὰ τῶν πόλεων πράττουσιν», διὰ τὰ ἴδια τῶν πράγματα καὶ διὰ τὰ τέκνα «όλιγωροῦσι» καὶ δὲν καταβάλλουσι τὴν ἀπαρτουμένην φροντίδα. (Πρβλ. Πρωταγόρ. 320 ε). Ὁ Λάχης καὶ ὁ Νικίας συνιστῶσι νὰ κληθῇ καὶ ὁ Σωκράτης εἰς τὴν σύσκεψιν αὐτὴν ὡς ἀρμόδιος διὰ τοιαῦτα ζητήματα, ό δὲ Λυσίμαχος προθύμως πράττει τοῦτο, διότι ἐνθυμεῖται ὅτι οἱ νεανίσκοι «πρὸς ἀλλήλους οἴκοι διαλεγόμενοι θα μὰ ἐπιμέμνηται Σωκράτους καὶ σφόδρα ἐπαινοῦσιν». Τοιουτοτρόπως συμπληροῦται ὁ κύκλος διὰ τῆς προσεγγίσεως καὶ τοῦ Σωκράτους, διὰ τὸν ὅποιον ὁ Πλάτων θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Λάχητος καὶ τοῦ Νικίου κολακευτικωτάτους λόγους, στρεφομένους ίδιᾳ κατὰ τῆς ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ κατηγορίας. (Λάχ. 181). «Εἰ οἱ ἄλλοι ἥθελον τοιοῦτοι εἶναι», λέγει ὁ Λάχης, «ὁρθὴ ἀνήμῶν ἡ πόλις ἦν καὶ οὐκ ἀν ἔπεσε τότε (ἐν Δήλῳ) τοιοῦτον πτῶμα».

Ἡ συζήτησις ἀρχίζει μὲ τὸν λόγον τοῦ Νικίου (182) ἐπαινοῦντος τὸ μάθημα τῆς ὀπλομαχητικῆς. Ὁ Λάχης ἀναγνωρίζει μὲν τὴν σπουδαιότητα καὶ σημασίαν τῶν μαθμάτων, ἔχει δὲν διαφέρει τὸ μάθημα αὐτὸ τῆς ὀπλομαχητικῆς. Ἀν τοῦτο ἦτο σπουδαῖον, θὰ ἐδιδάσκετο εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ τοιούτου μαθήματος δὲν θὰ ἀπέφευγον νὰ κάμωσι τὰς ἐπιδείξεις τῶν καὶ εἰς τὸν Λακεδαιμονίους. Ἐξ ἀλλού καὶ αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς ὀπλομαχητικῆς παρουσιάζονται κατώτεροι εἰς τὸ ἔργον τῶν ἐν καιρῷ μάχης, ὅπως καὶ ὁ Στησίλεως αὐτός. Ὁταν κάποτε ἥθελε νὰ κάμη χρῆσιν ἐνὸς δορυδρεπάνου, λόγω τῆς ἀδεξιότητός του, ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χειράς του τὸ ὅπλον ἐνσφηνωθὲν εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον. Ὅστε τὸ περὶ οὐ πρόκειται μάθημα, ἀν μὲν εἶναι δυτῶς μάθημα «σμικρᾶς ὠφελείας ἔχει» καὶ ἀν δὲν εἶναι, ἀλλὰ παρουσιάζεται ὡς τοιοῦτον, «οὐκ ἀξιονέπειρεν μανθάνειν.» Ὁ Σωκράτης ξῆτε νὰ ἔξακριβώσῃ ἀν οἱ συνομιληταί του καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἀρμόδιοι, «τεχνικοί», διὰ νὰ ἐκφέρουν γνώμην περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, τὸ διόποιον κατ’ αὐτόν, δὲν εἶναι ἡ ὀπλομαχητικὴ ἡ ἀποτελοῦσα μέσον, ἀλλὰ τὸ «οὗ ἐν εκείνη αὐτῇ. Ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἡ ψυχὴ, σκεπτέον δρα «εἴ τις ἡμῶν τεχνικὸς περὶ ψυχῆς θεραπείαν (185 ε). Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει ἡ αὐτοεξέτασις τῶν συμβούλων. «Οὐ περὶ τῶν μειρακίων ἡ μὲν ὁ λόγος ἔσται Σωκρά-

τούς παρόντος, ἀλλὰ περὶ τὴν μῶν αὐτῶν, λέγει ὁ Νικίας, καὶ διὰ λόγων ἐκδηλουμένων τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην του καὶ τὴν ὑπόληψιν πρὸς τὸν Σωκράτην, χαρακτηρίζει τὰ κατὰ τὴν μεθοδον καὶ τὴν διδασκαλίαν τούτου. (Λάχ. 188–189) Προσκειμένου, κατὰ τὸν Σωκράτην, νὰ δοθῇ συμβουλὴ περὶ τοῦ κατὰ «τίνα τρόπον τοῖς υἱέσιν ἀρετὴν παραγενομένη ταῖς ψυχαῖς ἀμείνους ποιήσεις» προϋποτίθεται ὅτι αὐτοὶ γνωρίζουν «τὶ ποτὲ ἔστιν ἀρετὴ».

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον τίθεται τὸ ζῆτημα τῆς οὐσίας γαὶ ἐννοίας τῆς ἀρετῆς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Λόγω ὅμως τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς δυσκολίας περὶ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, θεωρεῖται καλὸν νὰ περιορισθῇ ἡ συζήτησις εἰς ἐν «μέρος» τῆς ἀρετῆς, εἰς τὴν ἀνδρείαν (190 b) καὶ ἐξ.). Αἱ πρώται προσπάθειαι πρὸς δρισμὸν τῆς ἀνδρείας ἀποτυγχάνουν. «Ο χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀνδρείου ὡς τοῦ θέλοντος «ἐν τῇ τάξει μένειν καὶ ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους καὶ μὴ φεύγοντος» (190 e) ἀποδεικνύεται τόσον ἀκατάλληλος, δισον καὶ ὁ δρισμὸς τῆς ἀνδρείας ὡς «καρτερίας τίνος τῆς ψυχῆς» ἐν γένει (192 b), ἢ ὡς «φρονίμου καρτερίας» (192 d). Μετὰ ταῦτα, ἀνευ ἴδιατέρας τίνος ἔρμηνείας, ἀπλοῦς δι’ ἀναφορᾶς εἰς τὴν Σωκρατικὴν διδασκαλίαν, φέρεται εἰς τὸ μέσον ὁ ἐν τῷ διαλόγῳ Πρωταγόρᾳ διατυπωθεὶς δρισμὸς τῆς ἀνδρείας ὡς «ἐπὶ στήματι τῷ μετανοῶν καὶ θεραπεύοντος» (194e –195 a). Ἀλλὰ καὶ ὁ δρισμὸς αὐτὸς δὲν ἰκανοποιεῖ. Δεινὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὅποια φοβεῖται τις, θαρραλέα ἐκεῖνα τὰ ὅποια δὲν φοβεῖται. Φόβος ὅμως εἶναι κυρίως προσδοκία κακοῦ, μέλλοντος νὰ λάβῃ χώραν. «Ωστε λοιπὸν δεινὰ καὶ θαρραλέα ἀφορῶσιν εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἡ ἀνδρεία ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἥτο ἐπιστήμη περὶ μελλόντων νὰ συμβῶσι πραγμάτων κακῶν, ἢ μὴ τοιούτων. Ἀλλ’ ἐπιστήμη δὲν σημαίνει γνῶσιν ἐκείνων μόνον τὰ ὅποια θὰ λάβωσι χώραν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων τὰ ὅποια ἔγιναν καὶ ἐκείνων τὰ ὅποια γίνονται τώρα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει χρονικῶν σχέσεων καὶ ὀρίων, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀνδρεία δὲν ἡμπτορεῖ νὰ εἶναι ἐπιστήμη μελλόντων νὰ συμβῶσιν. Κατ’ ἀναλογίαν πρὸς τὴν ιατρικήν, πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ πρὸς τὴν στρατηγικήν, εἶναι καὶ ἡ ἀνδρεία ἐπιστήμη. ὅμως ὅχι μόνον τῶν μελλόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν «γιγνομένων» καὶ τῶν «γεγονότων». «Ωστε εἶναι ἐπιστήμη «περὶ πάντων ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν καὶ πάντως ἔχόντων». Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὅμως ἔχαφανίζονται τὰ δριαὶ μεταξύ αὐτῆς καὶ τῆς σωφροσύνης, τῆς

δικαιοσύνης καὶ τῆς δοσιότητος, καὶ ἀντὶ τοῦ ζητουμένου μέρους τῆς ἀρετῆς, παρουσιάζεται ὅλη ἡ ἀρετὴ (198–200). Ἀλλὰ καὶ ἡ τοισυντι λύσις τοῦ ζητήματος δὲν ίκανοποιεῖ. Ἐν τούτοις νέος ὀδοιπόρος δὲν γίνεται ἐνταῦθα, καὶ ὁ διάλογος κλείει κατὰ τρόπον ὡς υἱὸς ἀπέτυχεν ἡ συζήτησις. Πράγματι δῆμως δὲν συμβαίνει τοιοῦτόν τι, διότι κατὰ βάθος ἐνταῦθα γίνεται δεκτή ἡ ἐν Πρωταγόρᾳ ἔρευνηθείσα ἔννοια τοῦ ἑνιαίου τῆς ἀρετῆς, ἣς μόρια είναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη, ἡ δοσιότης καὶ ἡ σοφία, ἀλλὰ μόρια ὅπως είναι τὰ μόρια τοῦ χρυσοῦ (Πρωταγ. 329d κ.εξ.). Ὡστε ὁ διάλογος Λάχης ἀποτελεῖ ἔμμεσον ἀπόδειξιν τοῦ ἑνιαίου τῆς ἀρετῆς, ἐνῷ ὑπὸ τὴν προύποθεσιν τοῦ μη ἑνιαίου μόνον είναι δυνατὸν νὰ τεθῇ ὁ ἀπό νοολογικῆς ἀπόψεως δρισμὸς τῆς ἀνδρείας, ὡς ἐπιστήμης τῶν δεινῶν καὶ θαρραλέων. Ἀπόδειξις καὶ τοῦτο ὅτι ὁ διάλογος Λάχης ἔγραφη μετά τὸν Πρωταγόραν.

ε) Χαρμίδης.

Μετὰ τὴν «ἀνδρείαν», ἥτις ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἔρευνης εἰς τὸν Λάχητα, ἔξετάζεται εἰς τὸν διάλογον Χαρμίδην ἡ «σωφροσύνη».¹⁰ Οἱ δρισμοὶ τῆς ἀρετῆς ταύτης: «σωφροσύνη είναι τὸ κοσμίως πάντα πράττειν καὶ ἡσυχῆ» (159 b), «σωφροσύνη είναι αἰδώς» (160 e), σωφροσύνη είναι τὸ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν» (161b), «σωφροσύνη είναι τῶν ἀγαθῶν πρᾶξις ἡ ποιήσις» (163 e) ἀλληλοδιαδόχως σχηματιζόμενοι, ἀποδεικνύονται ἀνεπαρκεῖς διὰ τοῦ διαλεκτικοῦ ἐλέγχου. Μόνον ὁ τελευταῖος δρισμὸς τῆς σωφροσύνης ὡς «τῶν ἀγαθῶν πράξεως ἡ ποιήσεως» δίδει ἀφορμὴν εἰς μεγαλυτέραν καὶ μᾶλλον ἐμπεριστατωμένην συζήτησιν, ἀλλὰ καὶ οὕτος ἀπορρίπτεται εἰς τὸ τέλος. Ἡ πρᾶξις τοῦ ἀγαθοῦ, ἐὰν πρόκειται νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα «σωφροσύνη», ἀπαιτεῖ συνείδησιν τοῦ πράττοντος ὅτι πράττει τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀσκεῖ τὴν σωφροσύνην. Τούτου δῆμως λαμβανομένου ὑπὸ δψιν, ἐμφανίζεται ἡ ὑπὸ συζήτησιν ἀρετὴ ὡς αὐτογνωσία, ὡς «τὸ γιγνώσκειν ἐαυτὸν» (164d 165 b), ὡς γνῶσις τις δηλαδὴ (ἐπιστήμη) ἔχουσα ἀντικείμενον τὴν ἀλληλην γνῶσιν καὶ ἑαυτὴν (166 c). Ἡ τὴν σωφροσύνην ἀποτελοῦσα αὐτογνωσία ὡς «γνῶσις ἑαυτοῦ» συνίσταται εἰς τὸ νὰ γινώσκῃ τις τί γινώσκει καὶ τί δὲν γινώσκει (167 a). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δῆμως πρέπει νὰ ἔξετασθῇ: πρῶτον ἐάν είναι δυνατή μία τοιαύτη γνῶσις, καὶ δεύτερον ποίαν ὠφέλειαν θὰ παρείχειν αὐτῇ (167 b). Ἡ ὡς πρὸς τέλοντον τῆς

τοιαύτης γνώσεως ἔρευνας (167 b—171 c) χωρίζεται πάλιν εἰς δύο είδη ἐξετάσεως· κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ ἐξακριβωθῇ ἀν καὶ κατὰ πόσον μία γνώσις ἔχουσα ἀντικείμενον ἔσυτήν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ (167 c καὶ ἔξ.), καὶ ἐπειτα, ἐν περιπτώσει τοῦ δυνατοῦ αὐτῆς, νὰ ἐξετασθῇ ἀν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ τί γνωρίζει καὶ τί δὲν γνωρίζει (169 d καὶ ἔξ.). Αἱ περὶ τοῦ δυνατοῦ μιᾶς τοιαύτης γνώσεως ἀμφιβολίαι δύνανται νὰ παραλειφθοῦν ἐνταῦθα, διότι ἡ συζήτησις ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τῇ βάσει ὑποθέσεως τοῦ δυνατοῦ αὐτῆς. Ἡ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ζήτημα ἔρευνα φέρει εἰς ἀρνητικὸν ἀποτέλεσμα. Ἡ αὐτογνωσία θεωρεῖται γενικῶς ἱκανότης πρὸς ἐξακριβώσιν ὑπαρχούσης γνώσεως, ἐν ἔσυτῷ ἢ ἀγνοίᾳ, ὅχι γνώσις ἔχουσα περιεχόμενον ὠρισμένον ἀντικειμενικῶς. Γνῶσιν καὶ ἀγνοιαν προκειμένου περὶ τῆς ὑγείας ἐξακριβώνει ἡ ιατρική, προκειμένου περὶ τῆς δικαιοσύνης ἡ πολιτική κλπ. Ἐπομένως διὰ τὴν σωφροσύνην δὲν ἀπομένει, εἰμὴ ἡ γνώσις μόνον ὅτι γνωρίζει τὸ δὲν γνωρίζει, διχι τὸ τί γνωρίζει ἢ δὲν γνωρίζει. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων εἶναι αὐτονόητον, διτὶ ὁ σώφρων ὡς τοιούτος δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξετάσῃ ἄλλον τίνα ὡς πρὸς τὸ ἀνούτος κατέχῃ ἀντικειμενικῶς ὠρισμένην γνῶσιν, δὲν εἶναι εἰς θέσιν π.χ. νὰ διακρίνῃ τὸν πραγματικὸν ιατρὸν ἀπὸ τὸν προσποιούμενον τὸν τοιούτον. (170 d κ. ἔξ.). Διὰ τούτων δίδεται ἡ ἀπάντησις καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἔρωτημα, ποίαν ὠφέλειαν θὰ παρεῖχεν ἡ αὐτογνωσία (171 d. κ. ἔξ.). Ἀν ἥθελεν ἐξαιρέσῃ τις τὴν ἀνευ σημασίας μεγάλης ἄλλωστε προσγινομένην ἱκανότητα τοῦ γνωρίζειν ἔσυτὸν καὶ τοῦ ἐπιδίδεσθαι εἰς ὅ, τι καὶ ὅπως πρέπει, (172b) δὲν φαίνεται ὅτι φέρει ἄλλην ὠφέλειαν ἢ τοιαύτη γνῶσις. Ἀλλὰ καὶ ἀν ἀκόμη ὑποτεθῆ ὅτι ὁ σώφρων εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ τί γνωρίζει καὶ τί δὲν γνωρίζει, πάλιν ἢ ἀρετὴ αὐτοῦ εἶναι ἀνευ ὠφέλειας (172 c). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἥτο δυνατὸν βεβσίως νὰ μὴ διακρίνωνται οἱ κατὰ τὸ φαινόμενον κυβερνῆται, Ιατροί καὶ στρατηγοί, καὶ ἡ κοινωνία θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπὸ ὅλας ἐκείνας τὰς βλάβας, αἱ ὅποιαι προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀγνοιαν τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τὰς ἐξαπατήσεις. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν σημαίνει καὶ ὅτι ἡ σωφροσύνη ἀποτελεῖ γνῶσιν ἐξασφαλίζουσαν πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ εύτυχίαν. Ταῦτα ἐξαρτῶνται ἀπολύτως ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἢ ὅποια καὶ μόνη ἐξασφαλίζει εἰς τὴν πραγματικὸν γνῶσιν κατάλληλον ἔφαρμογήν καὶ ὠφελιμότητα (174 b). Ἐφ' ὅσον ἡ σωφροσύνη δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν τοιαύτην, μόνην ὠφέλιμον, γνῶσιν,

ούδεμίαν παρέχει πραγματικήν ώφελειαν (174 Ι). 'Επειδὴ διμως ἡ σωφροσύνη ὡς ἀρετὴ ἔχει κατ' ἀνάγην ἀξίαν καὶ σημασίαν, γίνεται φανερὸν πλέον ὅτι ὅχι ἡ σωφροσύνη καὶ θ' ἐστὶ μάτην καὶ διόρθωσις αὐτῆς ἀντίληψις ἡ μῶν καὶ διόρθωσις αὐτῆς δὲν εἰναι ὁρθά. Νέος ὄρισμὸς τῆς σωφροσύνης δὲν γίνεται, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τελειώνει, καὶ διόρθωσις αὐτὸς φαινομενικῶν τούλαχιστον ἀνευ ἀποτελέσματος. Πράγματι διμως βεβαιώνει δῆλα διατερή τοῦ ἑνιαίου τῆς ἀρετῆς εἰς τὸν διάλογον Πρωταγόραν ἐλέχθησαν, καὶ ἀποτελεῖ τοιουτοτρόπως παραλληλίαν πρὸς τὸν Λάχητα, ἀπὸ τὸν ὅποιον διακρίνεται κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν διρμάται κατὰ τρόπον ἔκδηλον ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ περὶ τῆς ὄλοργος ἀρετὴ εἴναι μέρος τῆς ὄλης ἀρετῆς. 'Επιστης δὲν λαμβάνει τὴν σχέσιν τῆς σωφροσύνης πρὸς τὴν ἀρετὴν ὡς μέρους πρὸς τὸ ὅλον διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατανόησιν ταύτης. Μετὰ τὴν εἰς τὸν Λάχητα γενομένην διαπίστωσιν περὶ τῆς ἀνδρείας, παραπείται τοιαύτης τινος συσχετίσεως. Κατ' οὐσίαν, τὸ ζῆτημα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς διαλόγους, Λάχητα καὶ Χαρμίδην, είναι τὸ ἴδιον: 'Ο διρισμὸς ἀποτυγχάνει, διότι στηρίζεται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν διαφορᾶς μιᾶς ἀρετῆς, ἀπὸ τῆς ὄλης ἀρετῆς καὶ ὡς πρὸς τὸ βάθος καὶ ὡς πρὸς τὸ πλάτος. 'Υπάρχει διμως καὶ σπουδαία ἀλλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν διαλόγων. Εἰς τὸν Λάχητα δ τελευταῖος διρισμὸς τῆς ἀνδρείας είναι ἔκεινος δ ὅποιος ἔγένετο καὶ εἰς τοὺς διάλογον Πρωταγόραν, τὸ δὲ ἐμπόδιον είναι ἡ ἐσφαλμένη ὑπόθεσις περὶ τῆς μιᾶς ἀρετῆς ὡς μέρους τῆς ὄλης ἀρετῆς. 'Εὰν ἥθελεν ἀντικαταστήσῃ τις τὰς λέξεις: «μέρος», «μόριον», διὰ τῶν λέξεων: «μορφή», «εἶδος», ἡ ἀμφιβολία δὲν θὰ εἴχε λόγον ὑπάρξεως. Εἰς τὸν διάλογον Χαρμίδην τούναντίον δ καθ' ἔαυτὸν εἰς τὸ ἀτοπὸν ἀχθεὶς διρισμὸς βασίζεται εἰς δύο ἀστηρίκτους διμολογίας, τὰς ὅποιας οἱ συνομιλοῦντες «μεγαλοπρεπῶς καὶ εὔηθικῶς συνέχωρησαν» πρὸς ἀλλήλους. Εἰς τὴν διμολογίαν ἀφ' ἐνὸς ὅτι ὑπάρχει γνῶσις ἔχοντος αὐτὴν ὡς περιεχόμενον, καὶ εἰς τὴν διμολογίαν ἀφ' ἐτέρους ὅτι ἡ γνῶσις αὗτη ἀφορᾷ εἰς τὸ τί γινώσκει τις καὶ τί δὲν γινώσκει. Κατὰ τὸν Pohlens aus Platons Werdezeit) αἱ τοιαῦται σκέψεις δὲν είναι Πλατωνικαί. Δὲν είναι ἀπίθανον διὰ τοῦτο νὰ προέρχωνται ἐξ ἀντιπάλου τινος τοῦ Πλάτωνος, τὸν ὅποιον οὕτος ἀνωνύμως ἀφίνει νὰ παρουσιασθῇ¹⁾ ἐνταῦθα.

1. Σημ. Δυστυχῶς δ ἔχωρος δὲν ἐπιτρέπει ἐνταῦθα τὴν παράστασιν